

СЕКЦІЯ 2 ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 15.01.79

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Александрова О.Г., к.психол.н., доцент кафедри
загальної та соціальної психології, керівник психологічної служби ХДУ
Ковальська Г.О., провідний фахівець психологічної служби
Діденко Г.О., фахівець психологічної служби
Херсонський державний університет

У статті розглянуте широке коло питань, що пов'язане з особливостями структури та функціонування психологічної служби вищого навчального закладу.

Ключові слова: психологічна служба, вищий навчальний заклад, особливості психологічної служби вищого навчального закладу.

В статье рассмотрен широкий круг вопросов, который отображает особенности структуры и функционирования психологической службы в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: психологическая служба, высшее учебное заведение, особенности психологической службы высшего учебного заведения.

Aleksandrova O.H., Kovalska H.O., Didenko H.O. FEATURES OF WORK OF PSYCHOLOGICAL SERVICES OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article discussed a wide range of issues that displays the features of the structure and functioning of psychological services in higher education.

Key words: psychological services, higher education, especially the psychological service of higher education.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування системи вищої освіти особливу увагу привертає процес підвищення рівня конкурентоспроможності молодого фахівця, випускника вищого навчального закладу. Цю важливу задачу можна вирішити за допомогою оптимізації навчально-виховного процесу та створення умов для освоєння професійних навичок безпосередньо у стінах навчального закладу.

Психологічна служба вищого навчального закладу сприяє створенню комфортних умов навчання та виховання студентів. А також є масштабною базою для формування та вдосконалення професійних навичок студентів-психологів та молодих фахівців, що закінчили навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки починають з'являтися публікації, присвячені колу питань, що окреслюють діяльність психологічної служби у навчальних закладах. Нами були проаналізовані роботи наступних науковців: Панка В. Г., Щербаневої Н. Г., Калтаєвої М. В., Каракулової З. Ш., Кайріс О.Д., Чіркової Т.І.

Аналіз стану психологічної служби системи освіти України у 2012 році свідчить, що єдиної, чітко визначеної структурно-функціональної організації психологічної служби у вищому навчальному закладі на даний час не існує. Також слід зазначити, що лише у 3-х ВНЗ існують психологічні служби, у 5-ти – психологічні центри, у 3-х – лабораторії та у 3-х – кабінети. Тому на сьогоднішній день існує низка методичних та організаційних питань, що пов'язані із діяльністю психологічної служби ВНЗ [2].

Актуальність визначеної проблеми. Найбільш невизначеним та суперечливим питанням стосовно організації роботи психологічної служби вищого навчального закладу є структурування діяльності та її генетичний зв'язок із системою шкільної психологічної служби. Відкритим залишається питання про

подібність або оригінальність структури та діяльності психологічної служби вищого навчального закладу.

Цілі статті. В нашій роботі ми проаналізуємо особливості організації психологічної служби Херсонського державного університету.

Завдання дослідження.

1. Проаналізувати особливості організації та функціонування психологічної служби вищого навчального закладу порівняно із загальноосвітньою школою.

2. Виявити особливості структури психологічної служби Херсонського державного університету.

3. Розглянути особливості діяльності психологічної служби ХДУ.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Психологічна служба ВНЗ і загальноосвітніх установ мають значні відмінності. Психологічна служба університету має свою специфіку. По-перше, психологічна служба університету – це структурний підрозділ вищого навчального закладу, діє на основі положення, яке розроблене конкретним виводом, розробляє свої нормативні документи, які затверджуються вченою радою і наказом ректора [2, с. 250]. Тому завдання психологічної служби окремих вищих навчальних закладів можуть відрізнятися.

Психологічна служба загальноосвітніх установ – це складова частина державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я дитини. Основною структурною одиницею психологічної служби системи освіти є науково-методичні центри (районні, обласні та Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи) [2, с. 198-201].

Шкільні психологи у своїй роботі взаємодіють практично з усіма віковими періодами, кризами розвитку людини (починаючи з дошкільного віку – підготовка до школи і закінчуючи старістю – це бабусі, дідусі, які звертаються до психолога з питань виховання онуків). Фахівці психологічних служб ВНЗ мають справу з меншою динамікою розвитку людини.

Завдання роботи психологічних служб у ВНЗ і в загальноосвітній школі також відрізняються один від одного. У вищому навчальному закладі основне завдання діяльності фахівців – це особистісний розвиток формування зрілої професійно орієнтованої особистості студента, де робиться акцент на розвитку професійного потенціалу студентів, професійне становлення, формування професійної самосвідомості, ідентифікації. А в школі – особистісний і інтелектуальний розвиток дитини на кожному віковому етапі, допомога в проходженні вікових криз, з акцентом на інтелектуальний розвиток, профілактику та корекцію відхилень в інтелектуальному розвитку дитини.

Також важливо відзначити, що і психологічна служба ВНЗ, і загальноосвітніх установ мають низку однакових напрямків роботи: психологічна діагностика, профілактика, психологічне консультування, психологічне просвітництво, профорієнтаційна робота, взаємодія з міськими громадськими організаціями. Проте варто зазначити про значно ширші можливості вузу взаємодіяти з різними організаціями, ніж можливі в школі.

Таким чином, враховуючи особливості діяльності психологічної служби ВНЗ, відрізняючи її в задачах від загальноосвітньої, варто підкреслити доцільність певної унікальності роботи психологічної служби вузу.

Психологічна служба – це сукупність закладів, установ, підрозділів і посад, що входять до єдиної субординативної системи (як частина більш загальної системи), основу якої складають фахівці у галузі практичної (прикладної) психології [2, ст. 198].

Психологічна служба Херсонського державного університету як окремий підрозділ була створена наказом ректора № 915-Д від 16.11.2012 р. Створенню служби передували роки накопичення знань, вмінь, навичок, знайомство з роботою вітчизняних та зарубіжних структур подібного спрямування. Психологічна служба Херсонського державного університету є важливою ланкою підготовки фахівців з вищою освітою і сприяє розвитку особистісного, інтелектуального, професійного потенціалу студентів, формуванню готовності до самостійного життя після навчання, адаптації до нових соціальних умов.

Відповідно до «Положення про психологічну службу Херсонського державного університету» служба є самостійним структурним підрозділом ХДУ, що підпорядковується ректорові університету з усіх питань діяльності, а в частині науково-методичного забезпечення – Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи; створена з метою забезпечення психологічної підтримки абітурієнтів, студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників закладу.

У своїй діяльності служба керується чинним законодавством України, Постановами Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Статутом Херсонського державного університету, Положенням про психологічну службу ХДУ, наказами ректора.

Призначення психологічної служби – сприяти розвитку особистісного і творчого потенціалу майбутнього фахівця з вищою освітою завдяки активізації самопізнання та самовдосконалення на різних етапах навчання.

Основною метою служби є підвищення рівня розвитку особистісного та професійного потенціалу майбутнього фахівця, з одного боку, та забезпечення психологічної підтримки абітурієнтів, студентів, професорсько-викладацького складу та співробітників закладу.

Важливо відмітити, що діяльність служби базується на принципах науковості, наступності та плановості, цілісності, інформаційної доступності, поваги, співробітництва, колегіальності, демократизму,

системного підходу до розробки і впровадження до навчального процесу сучасних наукових досягнень національної вищої школи та зарубіжжя з питань психологічної підтримки навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах.

Психологічна служба здійснює свою діяльність у тісному контакті з органами охорони здоров'я, соціального захисту сім'ї і молоді, внутрішніх справ, іншими зацікавленими відомствами, а також – із громадськими та благодійними організаціями.

Завданнями психологічної служби є:

1. Вивчення та узагальнення вітчизняного і зарубіжного досвіду та досвіду інших вищих навчальних закладів з питань психологічної підтримки студентів та викладачів навчального закладу.

2. Сприяння адміністрації та викладачам університету в створенні соціальної ситуації розвитку, що забезпечує психологічні умови для охорони здоров'я і розвитку особистості студента, викладачів та інших учасників навчально-виховного процесу.

3. Сприяння створенню психологічних умов для розвитку творчих здібностей, пізнавальної та мотиваційної сфери особистості студента у навчально-виховному процесі.

4. Сприяння вирішенню освітніх і виховних завдань, професійної гнучкості студентів, формуванню соціальної компетентності як передумови ефективної соціалізації молоді.

5. Надання допомоги студентам у визначенні своїх можливостей з урахуванням індивідуальних особливостей.

6. Допомога кураторам та викладачам університету у вихованні студентів та формуванні у них принципів взаємодопомоги, толерантності, відповідальності, впевненості у собі, здатності до активної соціальної взаємодії.

Таким чином, робота служби спрямована на роботу як зі студентами, так і з викладацьким складом. Розглядаючи більш детально основні види роботи психологічної служби, слід зазначити, що одним із практично-прикладних напрямків роботи є психологічна діагностика рівня адаптованості студентів першого курсу до навчання у ВНЗ та причин дезадаптації; рівня згуртованості студентських колективів на різних етапах навчання; окремих випадків з метою виявлення причин незадовільної успішності (за потребою); рівня лідерського потенціалу студентів, які можуть виконувати лідерські доручення.

Також одним із напрямків роботи служби є проведення анонімних опитувань для цільових груп респондентів з використанням сервісу KSU Feedback.

Слід зазначити, що службою проводиться психологічне просвітництво – ознайомлення студентів з видами та формами психологічної допомоги, які надаються психологічною службою; із сучасними досягненнями психологічної науки. Психологічна профілактика забезпечує сприяння повноцінному розвитку особистості студентів і студентських груп; попередження особистісних та міжособистісних проблем, соціально-психологічних конфліктів, шкідливих звичок.

Психологічне консультування в психологічній службі спрямоване на надання допомоги особистості у формуванні і збереженні адекватної самооцінки і адаптації до життєвих умов, подоланні кризових ситуацій в особистісному і професійному розвитку.

Психологічна корекція застосовується як активний психологічний вплив, спрямований на подолання відхилень в особистісному розвитку, на гармонізацію особистості та міжособистісних взаємин (дезадаптація окремих груп студентів до навчання у ВНЗ; взаємовідносин у студентській групі, розвиток лідерських якостей старост студентських груп та навчання навичкам управління; розвиток навичок конструктивного спілкування студентів).

Одним із важливих напрямків психологічної реабілітації є надання психолого-педагогічної допомоги студентам, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо) з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності (за потребою).

У руслі психологічної прогностики фахівцями служби здійснюються наукові дослідження динаміки розвитку особистості студента у сучасних умовах; формування навичок індивідуального та групового консультування у студентів-психологів; супервізії консультативної та корекційної діяльності студентів-психологів.

Психологічна служба активно займається підготовкою студентів-психологів для тренінгової роботи, індивідуального консультування та профорієнтації. Такі напрямки підготовки сприяють формування індивідуального стилю психолога-тренера (психолога-консультанта), можливості відпрацювати навички і техніки роботи з клієнтом. Важливо відмітити, що волонтери-психологи мають можливість не тільки навчитись, а й відпрацювати навички під супервізією психолога.

Профорієнтаційний напрямок роботи психологічної служби спрямований на проведення моніторингових досліджень серед студентів на різних етапах навчання з метою аналізу, оцінки та простеження динаміки їх професійного і особистісного становлення у відповідності до вимог сучасного суспільства.

Також важливим напрямком є виявлення спільно з викладацьким складом та адміністрацією університету симптомів психічного перенавантаження, невротичних зривів у студентів та працівників закладу з метою їх профілактики, нормалізації психоемоційного стану.

У науково-дослідному напрямку робота служби спрямована на:

1. Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду роботи психологічної служби.

2. Планування і проведення лонгитюдних досліджень, динаміки особистісного, інтелектуального та психічного розвитку особистості студентів, їх ставлення як фахівців до обраної професії.

3. Розробку нормативно-правових документів психологічної служби з урахуванням специфіки університету.

Таким чином, психологічна служба функціонує у 2-х напрямках: надання психологічної допомоги різного спрямування студентам й викладачам та забезпечення всебічного розвитку особистості майбутнього психолога.

Унікальність роботи психологічної служби нашого Херсонського державного університету полягає у тому, що в її діяльності активно використовується волонтерська робота студентів-психологів старших курсів, яка допомагає вирішувати комплекс завдань. По-перше, це особистісний розвиток студентів, а, по-друге, розвиток професійного потенціалу студентів-психологів, набуття ними професійних практичних умінь, формування професійних навичок. Студенти-волонтери, які залучаються до роботи служби, проходять конкурсний відбір. Волонтерська робота сприяє додатковому поглибленню засвоєння професійних навичок.

Також на базі психологічної служби університету створені школи психологічного консультанта, профконсультанта і молодого тренера (для проведення тренінгових занять різного спрямування). Студенти мають можливість вдосконалити свої знання, навчитись їх застосовувати на практиці, відпрацювати професійні навички, формувати особистий професійний стиль роботи. Студенти-волонтери, на приданий ними вид діяльності у службі (проведення

психологічного тренінгу, психологічної консультації), отримують від фахівців служби супервізії, що значно збільшує рівень мотивації до навчання, можливість розвивати та вдосконалювати свої професійні навички. Також, зіткнувшись безпосередньо з роботою психолога, вони мають можливість вибирати той вид діяльності, який їм ближче всього. Таким чином, нам вдається підвищувати рівень професійної майстерності волонтерів з метою їх професійного становлення та конкурентоспроможності випускників університету.

Наша психологічна служба активно займається також просвітницькою роботою. Ми проводимо конференції (запрошуються кваліфіковані фахівці, які діляться своїм досвідом), психологічний фестиваль, залучаючи студентів всіх факультетів для підвищення психологічної культури. Залучаючи наших волонтерів до роботи у міських державних та громадських організаціях, сприяємо підвищенню рівня поінформованості про університет та психологічну службу.

Також функціонує на базі служби гурткова робота для студентів-психологів молодших курсів та для студентів неспіціалізованих спеціальностей, з метою формування мотивації до навчання, самореалізації творчих здібностей, саморозвитку. Гурток має допомогти їм більше ознайомитися із практичною психологією.

Активно співпрацюємо з міськими організаціями: міським центром планування сім'ї, щодо профілактики репродуктивного здорового способу життя студентів університету; обласним та міським центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, щодо особливостей роботи із людьми з особливими потребами; із обласним центром зайнятості, щодо підготовки профконсультантів та іншими.

Практикуємо взаємодію з іншими країнами: проведено навчальний курс з медіації для студентів-психологів паном Б. Дроздовичем (судовий медіатор, викладач Поморської Академії, м. Слупськ, Польща). Цікавим досвідом обміну новачками виявляються круглі столи on-line з обговорення важливих тем в роботі психологічної служби із Тихоокеанським державним медичним університетом (м. Владивосток, Росія).

Служба нашого університету проводить тематичні тренінгові заняття, які можуть відвідувати студенти, обираючи ту тему, яка для них є більш актуальною. Нами пропонуються теми, що визначають самі ведучі-волонтери, або ті, що запропоновані студентами-учасниками.

Проводимо семінари науково-методичного характеру для психологів загальноосвітніх закладів, психологічні конференції всеукраїнського рівня для студентів і молодих науковців, на якій вони мають можливість презентувати свої наукові розробки, а презентація практичних навичок передбачає отримання супервізії від провідних психологів м. Херсона, що викладають у нашому університеті.

В умовах недостатньо презентованої методичної бази для фахівців-психологів вищої школи, фахівцями психологічної служби нашого університету розробляються власні програми та робочі зошити для проведення шкіл молодого тренера та психологічного консультанта.

Психологічна служба Херсонського державного університету тільки почала свою діяльність. Не дивлячись на це, вже має значні досягнення у своїй роботі і продовжує розвиватися, вдосконалюватися для того, щоб підвищувати рівень ефективності навчально-виховного процесу, розвивати і формувати зрілу професійно орієнтовану особистість студента.

Висновки. В результаті опису діяльності психологічної служби в загалі та особливостей діяльності служби Херсонського державного університету ми дійшли наступних висновків.

Порівняльний аналіз системи шкільної та вузівської психологічної служби дає змогу виявити спе-

цифіку роботи у рамках вищого навчального закладу, що полягає у більшій професіоналізації особистісного розвитку.

Структура психологічної служби у вищому навчальному закладі повинна мати специфіку відповідно до мети та завдань її створення, але враховувати основні напрями, що існують у системі освіти.

Основною проблемою на сьогоднішній день є відсутність методичних розробок щодо організації діяльності психологічної служби у вищому навчальному закладі. Це є пріоритетним напрямком роботи на сучасному етапі формування нормативно-методичної

бази психологічної служби вищого навчального закладу.

Література:

1. Панок В.Г. Психологічна служба вищого навчального закладу (організаційно-методичні аспекти) [Текст] / В.Г. Панок, В.Д. Острова. – К. : «Освіта України», 2010. – 230 с.
2. Панок В.Г. Психологічна служба : навчально-методичний посібник для студентів і викладачів [Текст] / В.Г. Панок. – Кам'янець-Подільський : ТОВ Друкарня Рута, 2012. – 488 с.
3. Положення про психологічну службу Херсонського державного університету. – Херсон, ХДУ, 2012.

УДК 15.01

СОТРУДНИЧЕСТВО КАК АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГИИ

Афлятунова Н.А., аспирант III года обучения
по специальности «Педагогическая психология»,
ассистент кафедры практической психологии факультета психологии
Башкирский государственный педагогический университет имени М. Акмуллы

В статье представлено описание понятия «сотрудничество» в педагогической и организационной психологии, рассмотрен вопрос сотрудничества при решении задачи.

Ключевые слова: сотрудничество, задача, процесс решения задачи.

У статті представлено опис поняття «співпраця» в педагогічній та організаційній психології, розглянуто питання співробітництва при вирішенні задачі.

Ключові слова: співпраця, завдання, процес вирішення завдання.

Afliatunova N.A. COOPERATION AS ACTUAL PROBLEM OF PSYCHOLOGY

The article describes the concept of «cooperation» in the pedagogical and organizational psychology, addressed the issue of cooperation in solving the problem.

Key words: collaboration, task, process of solving of the problem.

Постановка проблемы. На сегодняшний день существует огромное количество работ, рассматривающих понятие сотрудничество с самых различных позиций – будь то педагогическая психология, организационная психология, психология труда и др. Однако большинство работ посвящено вопросу сотрудничества учителя и ученика в образовательном процессе, в то время как исследование сотрудничества в области инженерной психологии и психологии труда фрагментарны и малочисленны.

Изложение основного материала исследования. В нашем исследовании мы рассматриваем особенности сотрудничества в процессе решения различного рода задач. Решение задачи – это всегда сложный и многогранный процесс, который включает в себя выполнение действий, направленных на достижение цели, обусловленной рамками проблемной ситуации. Представители различных направлений психологии по-разному описывают данный процесс. Несмотря на то, что в их точках зрения есть общие моменты, по многим аспектам они расходятся кардинально.

По мнению известного ученого Отто Зельца, на первом этапе процесса решения задачи происходит образование некоего комплекса, включающего в себя характеристики известного, а также характеристики неизвестного. Кроме этого, индивид понимает отношения между известным и неизвестным, что и определяет незавершенность комплекса, а вместе с этим определяет суть проблемности. Следующим и заключительным этапом, согласно теории, является запуск интеллектуальных операций. При этом возможны два варианта – припоминание, либо создание решения [3, с. 28-34].

Один из представителей гештальтпсихологии – Карл Дункер – несколько по-иному представляет процесс решения задачи. Первым ее этапом является проникновение в проблемную ситуацию, что подразумевает под собой понимание ее внутренних связей, восприятие ее как некое целое. При этом ученый отмечает тот факт, что на данном этапе индивид обязательно должен увидеть конфликт внутри проблемной ситуации. На следующем этапе происходит нахождение функционального значения решения задачи. Индивид не просто ищет возможный вариант разрешения проблемы, но и определяет максимально приемлемый вариант для данной ситуации. На заключительном этапе происходит воплощение функционального значения в конкретной ситуации, что способствует решению возникшей проблемы [1, с. 93-94].

У когнитивиста Грино на процесс решения задачи есть свой взгляд. Ученый полагает, что на первом этапе происходит построение когнитивной сети, включающей в себя элементы известного и неизвестного. Но в отличие от теории О. Зельца на данном этапе индивид еще не выстраивает отношения между элементами известного и неизвестного. Построение связей между элементами – это следующий этап процесса решения задач. Здесь же, по мнению исследователя, происходит модификация сети за счет актуализации дополнительной информации из памяти [11].

Представители информационного подхода полагают, что задача представляет собой различие между двумя состояниями. При этом они указывают на то, что задача решена лишь в том случае, когда имеющееся и требуемое состояние идентичны, а процесс